గరిటివాం ట్రూప్

ఇసుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

నిజంగా, నలభైయేళ్ళు తన శరీరం మీదికి వచ్చిపడ్డాయంటే, ఆనంద రావుకే ఆశ్చర్యంగావుంది. అప్పుడే నలభై ఏళ్ళా అనుకున్నాడు, తనలోతాను. పొట్ట చెక్కలయ్యేటట్లు నవ్వుకున్నాడు. ఆనందరావ్ ! నువ్వు సామాన్యుడివి కాదోయ్ అని తన వీపు తాను తట్టుకున్నాడు.

'ఎక్కడ పెదపులివర్రు, ఎక్కడ హైదరాబాద్'. టాంక్ బండ్ మీద పచార్లు చేస్తూ, అట్టే ఆలోచించుకుంటున్నాడు.

ముప్ఫయ్యేళ్ళనాడు ఎప్పుడో ముక్తేశ్వరరావు మాస్టారు చెప్పనే చెప్పాడు. 'ఒరేయ్ ఆనందం, నువ్వు గొప్పవాడివి అవుతావురా' అని.నిజమే,నిజమే ఆయన అన్నది. 'పువ్వు పుట్టంగానే పరిమళిస్తుందని, నా సంగతి ఆయనకు అప్పుడే తెలిసింది ...' తనలోతాను సణుక్కుంటున్నాడు.

'నాకు లెక్కలా అట్టే వచ్చేవికావు. ఆ రోజుల్లో లెక్కల్లో మార్కులు రాకపోతే ఒట్టి దద్దమ్మ అని జమకట్టేశేవారు. జీవితంలో ఒకలెక్కలేనా కావల్సింది... ఎన్నోవున్నాయి...నేను ఎస్సల్సీ తఫీమని తప్పంగానే, యింకేముంది నా జీవితమే సమాప్తి అయిపోయిందనుకున్నారు, పిచ్చివాళ్ళు. నన్ను విద్దావా చేసినవాళ్ళందరూ యివ్వాళ్టి రోజున అడుక్కుతింటున్నారు...' కొంచెం గట్టిగానే, పైకి వినిపించేలాగున అన్నాడు ఆనందరావు.

'పాపం' అనుకున్నట్టున్నారు. పైకి మాత్రం 'మ్చ్' అనే శబ్దం వినిపించింది. జాలిగాచూస్తూ, వెకిలిగా నవ్వారు,ఆనంద రావు మొహంచూస్తూ, యిద్దరు సాయం విహారులు. ఆనందరావు గతుక్కుమన్నాడు.'కొంపతీసి తనను పిచ్చివాడు అనుకుంటున్నారేమో అని క్షణం భయపడ్డాడు. వాళ్ళ వాలకంచూసి, మై పాగల్‌నహీ, అన్నాడు నవ్వుతూ, ధైర్యంగా. ఆయువతీయువకులు యిద్దరూ మరింత బిగ్గరగా నవ్వారు. ఆనందరావు తనలోతాను నవ్వుకుంటున్నట్టే, యితరులను చూసికూడా బిగ్గరగానవ్వకలడు. ఆ విషయం వాళ్లకు తెలియచేశాడు.

'ఇందులో వాళ్ల తప్పేంలేదులే' అని సమాధానపడ్డాడు ఆనందరావు. చప్పన ఖాళీ బెంచీ కనిపించంగానే తాపీగా కూర్చున్నాడు. హుస్సేన్‌సాగర్ పేరును సార్థకం చేసుకుంటోంది. అలలు ఉవ్వెత్తుగావస్తూ, అమాంతం ఒడ్డుకు కొట్టుకుని పగిలిపోతున్నాయి. తాను విశాఖపట్నంలో కాలేజీలో చదివేరోజులు యిట్టే గుర్తుకువచ్చినాయి. సాయంత్రం పూట రోజూ బీచ్‌కివెళ్ళి, ఆ సముద్రపు అలల్ని చూస్తూ వుండేవాడు. అన్నట్టు రంగారావు ఎక్కడున్నాడో, ఏంచేస్తున్నాడో, ఓసారి అనకాపల్లిలోగామాలు కలిశాడు. ఏదో పెద్ద పొజిషన్‌లోనే వున్నట్టు చెప్పాడు. 'వాడి మొహం ఏం పెద్ద పొజిషన్‌లే' ఆనందరావు సంతృప్తిగా తలపూపుతున్నాడు.

'బఠానీలు కావాలాసార్...?'

ఆనందరావు ఉలిక్కిపడాడు. ఆ కేక హఠాత్తుగా తన చెవుల్లోకి పోయేటప్పటికి.

'బ్రతుకుతెరువు అనేక రకాలు...'

'ఏమిటిసార్ అంటున్నారు...'

'నీ మాట కాదుగాని, యివిగో పైసలు. యిచ్చిపో.' పదిపైసలు చేతిలో పెట్టాడు. అటుయిటు తలతిప్పి చూశాడు. ఎవరూ పరిచయస్తులు కనబడలేదు. అమ్మయ్య అనుకున్నాడు.

'నేను నిజంగా, బి. కామ్. తప్పివుండకపోతే, అంటే అదే బాచ్‌లో ప్యాసయితే యీ పాటికి నే కూడా వర్మ మాదిరి కోఆపరేటివ్ డిపార్ట్‌మెంట్‌లో ఉద్యోగం వెలగబెడుతూ వుండేవాన్నన్న మాట...అంతేగా..మొత్తం అన్నీ ప్లస్సులు చేసుకుంటే, 350, 400 మధ్య ఊగుతూ వుండేవాన్ని. అదీ ఒక ఉద్యోగమే? అదీ ఒక బ్రతుకే?...అయినా, నాకు ఒహ చోట నౌకరీచేసే అదృష్టంలేదన్నమాట. 'అంటే అలాంటి దురదృష్టవంతున్నికాదన్నమాట.... అంతేగా!....' ఆనంద రావు, తన బుష్‌కోటు కాలర్ క్రింద, బలంగా వచ్చిపడ్డ ఒక పేడపురుగును,

గట్టిగా ఎడంచేత్తో లాగేసి కిందకొట్టేశాడు. తల విదిలించేశాడు.

'శారదకు యివన్నీ యేంతెలుస్తాయ్! నే చెపితే అర్థమూకాదు. మీవారు యేం చేస్తూ వుంటారండీ అని యెవరైనా అడుగుతే యేం చెప్పమంటారండీ అని నన్ను అడిగింది. నిజంగా ఆ ప్రశ్నలో కొంత తెలివి లేకపోలేదు. పైకి కనిపించదుగాని శారద, నేను అనుకున్నంత తెలివితక్కువది కాదు. అంటే అమాయకురాలుకాదు. నేను యేమీ చెయ్యటంలేదని, గాలికి తిరుగుతున్నానని, యిన్నేళ్లొచ్చినా సంపాదన విషయం ఆలోచించననీ మా అత్తయ్య అన్నమాటలు శారదకు కూడా బాగా వంటపట్టాయి. పాపం ఏం చేస్తుంది. నన్ను డైరెక్ట్‌గా అడగలేక డొంక తిరుగుడు ప్రశ్న వేసింది. ప్రజాసేవ చేస్తున్నారనిగాని, దేశ సేవ చేస్తున్నారని గాని చెప్పటం ఆమెకు చేతకాదు. అందరికీ అర్థమయ్యేభాషలో, నిరుద్యోగి అని చెప్పటం ఆమెకు నామర్దా. ఛీ! నేను నిరుద్యోగినా నిజానికి! కేవలం ఆఫీసుల్లో టైపుకొట్టటం, ఫైళ్లమీద దస్కతు పెట్టటం, యివే ఉద్యోగపు లక్షణాలవుతే, నన్ను నిరుద్యోగినన్నా, నాకు బాధలేదు.

శారదకు అసలు అర్థంకాదు. ఆమెకు అర్థమయ్యేటట్లు యెట్లా చెప్పాలో నాకు అంతకంటె అర్థకాదు. నాకు మతిపోతోంది. ఇంటగెలిచి రచ్చగెలవమంటారు మనవాళ్ళు. నేను ఊళ్ళన్నీ జయించివస్తాగాని, తీరా యింటికివచ్చేటప్పటికి మోకాలులోతు ఊబిలో దిగినట్టు అయిపోతుంది నాపని. నిజమే. నలభైయేళ్ళ వయస్సొచ్చినవాడికి, యిరవైయేళ్ళ పిల్లలుంటం పెద్ద విశేషమా! అవును. ఎంతసేపటికి నలుగురి పిల్లల తండ్రి అయ్యాడుగాని బాధ్యత తెలుసుకోవటంలేదని ఆడిపోసుకోవటమేగాని, యే బాధ్యతా తెలుసుకోకపోతే, వాళ్ళకు చదువులు యెట్లాచెప్పిస్తున్నాను? సంసారం యెట్లా గడుపుతున్నాను? ఎట్లా సంపాదిస్తున్నాను? ఎక్కడినుంచి డబ్బు తెస్తున్నాను? ఈ ప్రశ్నలు బైటవాళ్ళకెందుకు? వాళ్ళు ఆర్చేవాళ్ళా తీర్చేవాళ్ళా? లోకం అన్నతర్వాత, నలుగురూ నాలుగు రకాలుగా అనుకుంటూ వుంటారు. అందరికీ సమాధానాలు చెప్పే బాధ్యత మనం పెట్టుకోక్కర్లేదు.

'శారదే అడుగుతుందే నన్ను,యింత

డబ్బు మీ కెక్కడినుంచి వచ్చిందండీ' అని. అవన్నీ నీ కెందుకులే అంటే వూరుకోదే. మనిషికి బుర్రవుండాలి. అదీ ప్రధానం. తర్వాత డబ్బు దానంతటదే వచ్చిపడుతుంది.

'ఆనందరావుగారు, మీరు నా దగ్గర అప్పు తీసుకొనటమనేది, నేనొక గర్వకారణంగా భావిస్తున్నాను' అన్నాడు శ్రీనివాసన్ గారు.

ఎంత విశ్వాసం వుండకపోతే, ఆయనంతటివాడు నన్ను యింత యిదిగా పొగడుతాడు? నాకు వెనకాల ఆస్తి యేముందని? ఆయన నాకు అప్పు యివ్వటం ఒక ప్రివిలేజ్‌గా అనుకున్నాడు. నా గొప్పతనం, నా వ్యక్తిత్వం, హోదా, ఆయన గ్రహించాడు. ఇతరులు తెలుసుకోకపోతే దానికి నేనా బాధ్యుణ్ని. ప్రతివాడిదగ్గరకు వెళ్ళి, నేను ఫలానావాణ్ని, నా గొప్పతనం నేను చెప్పుకుంటానా, ఇన్‌సల్ట్! ఎదురింటి రామారావు ఉద్యోగస్థుడేగా, వంద, వంద రూపాయలు కావాలంటే, తల్లడిల్లిపోయాడు. ఇంట్లో వస్తువు తాకట్టుపెట్టుకుని డబ్బుతెచ్చుకున్నాడు. నా పరపతికి విలువ యింతా అని లెక్కేమన్నావుందా! శారదకు ఎంత నూరిపోసినా అర్థం కాదు. ఒకవేళ అర్థం చేసుకుందామనుకున్నా మా అత్తయ్యవుందే, రంగమ్మగారు, ఆమెగారు, శారదను అర్థం చేసుకోనీదు. ఏముందీ, మీ ఆయన గొప్పతనం, అక్కడ యిక్కడ అప్పులు చెయ్యటమేగదా అంటూ యిట్టే తీసి పారేస్తుంది. పోనీ ఆ అప్పేనా, ఆమెగార్ని తీసుకురమ్మను. చిల్లిగవ్వపుట్టదు. హామీలు యిప్పించి, వస్తువులు, తాకట్టు పెడితే అప్పుగా యిస్తారు. అదేనా, కాగితాలమీద స్టాంపులమీద సంతకాలు పెట్టించుకుని. ఏమనుకుంటే ఏం లాభం. వాళ్ళకు అర్థంకాదు. వాళ్ళకు అర్థం కాకపోయినా మనకు వచ్చిన నష్టమేమీ లేదు.

అమ్మాయికి పెళ్ళీడొచ్చిందని, సంబంధాలు చూడాలని శారద తాపత్రయం. తండ్రిగా నా బాధ్యత నాకు తెలీదా! ఒకళ్లచేత చెప్పించుకోవాలా! ప్రతిదానికి సమయంరావాలి! పెళ్లనంగానే వేలతో పని. సంబంధం కుదరటం ఒకయెత్తు. తర్వాత పెళ్ళిచేయటం ఒకయెత్తు. ఆనందరావుగారి కూతురి పెళ్లంటే, యెట్లా జరగాలి, ఎంత భారీయెత్తుగా జరగాలి! ఎంతమందిని పిలవాలి! ఏమేం చెయ్యాలి. ఇవన్నీమాటలా! ఎంత ఆలోచించాలి. పజాబాహుళ్యంలోనూ ఎలైట్‌లోనూ నా ఇమేజ్ నిలబెట్టుకోవాలిగదా! ఇన్నాళ్లబట్టి కష్టపడి చాకచక్యంగాఎంతో సాహసంగానూ, ధైర్యంగానూ, హుందాగానూ, ధీమాగానూ, పెంచుకుంటూ వస్తున్న, నాగౌరవ ప్రతిష్ఠలను ఒక్కసారిగా తుడిచివేసే పని చేస్తానా! ఇమ్‌పాజిబిల్! అర్థంచేసుకోవాలి. ప్రతిది నేను చెపుతూకూర్చోవాలంటే యెట్లా! మీ ఆయన ఊరికే గొప్పలకు పోతాడుగాని, ఆ వాసుదేవరావు కొడుక్కిస్తే యేమయిందని, అని మా అత్తయ్య అంటుందా! అనందరావుగారి కూతురు వాసుదేవరావు కోడలవుతుందా! చస్తే ఆ సంబంధం చెయ్యను." ఆనందరావు ఉద్రేకపడ్డాడు. ఆయాసపడుతున్నాడు.

తాను యిప్పటికి, సిటీలోనేకాక, చుట్టుప్రక్కల కూడా యెన్నోచోట్లకు వెళ్లి, దేశం ఎదుర్కొంటున్న సమస్యలెన్నింటినో కూలంకషంగా చర్చించి, ప్రజలను మెప్పించి, విజేతఅయి తిరిగి వచ్చాడు. ఏ సభలో ప్రసంగించిన, ఏ ప్రదేశమేగినా ఆనందరావును పొగడ్తలే, పొగడ్తలు. అసలు ఆయన వాగ్ధాటి ప్రజల్ని యిట్టే ఆకర్షించేస్తుంది. ఆయన ఉపన్యాసంలో, విద్యావంతులకు తర్కం సామాన్య ప్రజలకు ఊరడింపు కనివిస్తుంది. నిరుద్యోగ సమస్య నిర్మూలానికి బృహత్ప్రణాళికలనుగురించి, తాను ఏకధాటిగా ఉపన్యసించిన దృశ్యం ఆనందరావు కళ్లలో యిట్టే మెరిసింది. ఒళ్లుపులకరించింది. కుటుంబనియంత్రణ ఆవశ్యకతగురించి ఆయన గంభీరోపన్యాసం చేస్తున్నప్పుడు, సభలో ఒక ఆకతాయిలేచి అడిగిన ప్రశ్నకు, ఆయన యిచ్చిన సమాధానం పదే పదే జ్ఞాపకం వస్తోంది. ఆనందరావు పరవశుడయిపోతున్నాడు, నిజంగా తాను అదివరకు చేసిన ఉపన్యాసాల యెత్తంతా ఒకటి, క్రిందటివారం, విద్యార్థుల కర్తవ్యాన్ని గురించి ఉద్బోధించిన స్థాయి అంతా ఒకటి. మనిషికి కేవలం తిండి, బట్టా, యిల్లేకాదు కావలసింది. ఐడియాస్ కావాలి. ఒక గొప్ప, మంచి, బ్రైట్ ఐడియా, అసలు మానవుని దృక్పథాన్నే మార్చేస్తుంది. దానికోసం ప్రయత్నించాలి. ఆ రోజుల్లో గాంధీజీ, ఆలోచించి, ఆలోచించి, క్విట్ఇండియా అన్నాడు అది యెంత విప్లవాన్ని లేవదీసింది. దేశమంతా ఆ మాటతో ఉద్రిక్తులయిపోయారు. ఆనాడు తానుకూడా, ఒక రైలుస్టేషనుదగ్గరకు వెళ్లబోవటం, ఇంతలోకి పోలీసులు అమాంతం వెనకాలే వచ్చి పట్టుకుపోవటం, ఆనందరావుకు యిట్టే గుర్తుకువచ్చింది. అక్కడ ఆగిపోయాడు. ఇంక తన ఆలోచనా ప్రవాహానికి అడ్డువేసేశాడు. మనస్సునిలిచిపోయింది. చుట్టూ లైట్లు బారులుతీర్చి, కాంతుల్ని వెదజల్లుతున్నాయి. తాను కూర్చున్నచోట మాత్రం చీకటిగానే వుంది. రిస్ట్‌వాచ్ చూసుకున్నాడు. టైము సరిగా కనబడటం లేదు. లేచి కొంచె ముందుకు వెళ్ళి, దీపంవెలుతుర్లో టైము చూసుకున్నాడు. తాను యిక్కడికివచ్చి చాలా సేపయిందనుకున్నాడు, ఇహ యింటికి బయలుదేరాలి అనే ఆలోచన వచ్చింది. ఆ ఆలోచన రావటంతోనే, కాళ్లూ చేతులు చల్లబడ్డాయి. ఇంట్లో

దృశ్యం తన కళ్లనుకట్టినట్లు కనిపిస్తోంది. అమ్మో అనుకున్నాడు. కాని వెళ్లకతప్పదు. తనయిల్లు, తనకోసం ఎదురుచూస్తూ వున్న భార్యా బిడ్డలు, అల్లుడురానీ, నాలుగూ కడిగి పెడతాను అంటూ శపథం చేస్తున్న అత్తయ్య, ఆనందరావును వణికించేసినాయి. గజగజలాడిపోయాడు.

'మళ్ళీ రంగధామయ్యగారు మనిషిని పంపించారండీ...' అంటూ శారద మెల్లిగా అనటం, 'నాన్నా, రేపు' జీతం కట్టకపోతే నా పేరు తీసేస్తారట' అని బాబు అనటం, 'అయ్యగారు రానీ ఆయన పనితేల్చేస్తా' అని వాకిటికి అడ్డంగా గౌరమ్మ 'కూర్చోవటం' ఆనందరావు నడుస్తున్నాడన్న మాటేగాని, ఇవన్నీ ఆయన దార్లో కనిపిస్తూనే వున్నాయి. అయితే ఆనందరావు, యిలాంటివాటికి భయపడి పారిపోయేవాడు కాడు. జీవితంలో యెన్నో ధైర్యంగా యెదుర్కొని రాజుకంటె బలవంతుడు అని అనిపించుకున్నవాడే తల విదిలించేసుకున్నాడు, ధైర్యాన్ని పుంజుకున్నాడు. నిర్భయంగా నిశ్చలంగా ఆకాశం వంక ఒక్కసారి తేరపారచూశాడు. నక్షత్రాలు మిణుకు మిణుకుమంటూ ఆకాశం అంతా అల్లుకుని వున్నాయి. తన కాళ్లక్రింద భూమి కదిలిపోతున్నట్లు అనిపించింది. చప్పున ఆగాడు, తన కళ్లల్లో ఏదో తళుక్కుమంది. మనస్సులో ఏదో ఆలోచన మెరిసింది. పెదిమలమీదికి చిరునవ్వు వచ్చి నిలబడింది. కళ్లు పెద్దవయినాయి. మొహం విప్పారింది. హృదయభారం యిట్టే తీసేసినట్లయింది. ఆనందరావుకు ఒక మంచి ఆలోచన తట్టింది. 'గరీబీ హటావ్' అంటూ మనస్సు బిగ్గరగా అరిచింది. ఆ అక్షరాలే ఆనందరావు నాలుకమీదకు వచ్చేసినాయి. ఇప్పటి సమస్య యిది. దీన్ని మనం 'ఎక్స్ప్లాయిట్' చెయ్యాలి అనుకున్నాడు. ఇందిరాగాంధీకి అమోఘంగా దేశమంతా

జేజేలు పట్టించింది యీ స్లోగనే! మనం దీన్ని ఉపయోగించుకోకపోతే, యిహ ప్రయోజనంలేదు. ధృఢంగా నిశ్చయానికి వచ్చేశాడు. తన యింటిపరిస్థితి, ఆ దృశ్యాన్నంతా యిట్టే కళ్లల్లోంచి తీసేశాడు. ఈ రాత్రికి యింటికి వెళితే మాటదక్కదనుకున్నాడు. సరాసరి స్నేహితుడు సూర్యారావింటికి బయలుదేరాడు. కాని ధైర్యంవచ్చినంత వేగంతోనే, పిరికితనంకూడా అతన్ని ఆవహించింది. వెనక్కు జంకాడుకాని కాలు ముందుకే సాగుతోంది. సూర్యారావు మంచివాడే. ఎప్పుడు తాను వచ్చినా చిరునవ్వుతో పలకరిస్తాడు. కాని ఆయనభార్య వసంత మాత్రం అదో తరహాగావుంటుంది. వాళ్లింటికి యెవరూ రావటం గిట్టదు. అయినా ఆమెగారి లెక్కేమిటి! నేను వెళుతోంది సూర్యారావు మొహం చూసేగా అని తనలో తాను సమాధానపడ్డాడు. సరాసరి సూర్యారావు యింటికి వెళ్లేటప్పటికి, వసంత, గుమ్మంముందు మిషను కుట్టుతూ కనిపించింది. ఆనందరావు గతుక్కుమన్నాడు. వసంత, తన

పనిలో తాను వుండిపోయింది. ఆనంద రావు ఒక్క క్షణం గుమ్మంముందు నిలబడి, 'సూర్యారావు యింటో లేడా' అన్నాడు.

'ఇవ్వాళ ఓవర్ టైముందిటండీ. లేటుగా వస్తానని చెప్పారు...' అన్నది వసంత, మిషను నడిపిస్తూనే.

'అవును. సూర్యారావు అలాంటివాడే! ఎప్పుడూ పనిచేస్తూనే వుంటాడు. యంత్రానికి, అతనికి తేడాయేమిటి! రెక్కలు ఎప్పుడూ ఆడుతూనే వుంటాయి. ఆయన భార్యకూడా అంతే. ఎప్పుడు వాళ్ళింటికి వెళ్ళినా క్షణం తీరిగ్గా కూర్చున్నట్టు కనబడదు. ఏదో పనిచేస్తూనే వుంటుంది. వాళ్లకు భగవంతుడు అంత ఓపిక పెట్టాడు...' ఆనందరావు మనస్సు పూర్తిగా సమాధానపడనేలేదు. తల విదిలించు కున్నాడు.

తనమాదిరి, సూర్యారావుకూడా అంత రికామీగా యెందుకువుండడు. చేతకాక. అసమర్థతవలన...కాదు... కాదు. నిజంగా సూర్యారావు ప్రొద్దస్తమానం చాకిరీచెయ్యటం సరదాకా! తాను కూడా సూర్యారావు మాదిరి పనిచెయ్య లేడా! చెయ్యగలడు! మరెందుకు చెయ్యటంలేదు. నలుగురి నోళ్లల్లోనూ నిత్యమూ నలుగుతూవుంటం యెందుకు! సమాధానం కనబడటంలేదు. సమాధానం వుంది. గొణుక్కుంటున్నాడు ఆనంద రావు.

'శారదా నువ్వుచెప్పింది నిజమే.మనం ఒకళ్ళ దయాదాక్షిణ్యాలమీద ఎల్లకాలం వుండలేము...మనల్ని గురించి మనం అనుకున్నట్టే, యితరులుకూడా అనుకోరు...కాని...ఎన్నడూ యిలాంటి ఆలోచన్లు రాలేదే...ఇవ్వాళ ఎందుకింత బలహీనుణ్ణయిపోతున్నాను! ... అర్థం కావటంలేదు...నా స్నేహితులనుకునే వాళ్ళందరూ ఒక్కుమ్మడిగా కూడబలుక్కుని, నన్ను కుంగదీసేద్దామనుకుంటున్నట్టున్నారు...అది ఒక్కనాటికి సాగనీను...కాకపోతే పద్మారావు... కాలేజీలో బాక్ బెంచీలోకూచుని, నలుగురిముందు గట్టిగా మాట్లాడటానికి హడలిపోయే పద్మారావు...నన్ను పదిమందిలో పట్టుకుని, ఏం ఆనందరావు ఏం చేస్తున్నావ్. బి. కామ్. కంప్లీట్ చేశావా అని అడుగుతాడా! ఏమిటి వాడి ధైర్యం. నా ముందు వాడెంత! పైగా ఫ్యాక్టరీలో ఫోర్‌మన్‌గా పని చేస్తూన్నానని సగర్వంగా ధీమాగా చెప్పకుంటాడా! నిజానికి గ్రాడ్యుయేట్ వర్కర్‌గా పనిచేస్తున్నందుకు సిగ్గు పడాలి!...కాని వాడి రోజది...ఏమిటో అర్థంకావటంలేదు...ఎందుకూ కొరగాని వాడని అనుకున్న గురుమూర్తి,యివ్వాళ నాకు నీతులుచెప్పడమా! ఇంతకీ అతనిదగ్గరకు వెళ్లి డబ్బు అడిగినందుకే గదా, అతనికి అంత ధీమావచ్చింది! అందులో అతని తప్పేమీలేదు... ఆనందరావు సమాధానపడ్డాడు.

చప్పున 'నాన్నా' అని కేకవినిపించి నట్లు ఉలిక్కిపడ్డాడు. భవాని దీనంగా, తల్లిని చుట్టేసుకుని, వెక్కివెక్కి ఏడుస్తున్న దృశ్యం, ఆనందరావును చకితున్ని చేసింది.

'నాకు తెలీక అడుగుతాను మీరు కూడాఏదైనా ఉద్యోగంచేస్తే, ఏవండీ! ...'అన్న శారద మాటలు, ఆనందరావు చెవుల్లో మారుమ్రోగినాయి.

శారదా అని గట్టిగా అరిచి, ఆ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పకుండా దాటేసినట్లు కూడా అతనికి గుర్తుకువచ్చింది. మనస్సు కలవరపడిపోతోంది.హృదయం ఆరాటపడుతోంది. గబగబ అడుగులు వేసుకుంటూ అక్కడినుంచి ఎక్కడికైనా వెళ్లిపోదామని ప్రయత్నించేస్తున్నాడు. బాగా అలసటగావుంది. కదల్లేక పోతున్నాడు. అయినా బలవంతంగా రెండడుగులు ముందుకువేశాడు. ఇంకా కొంచెం నడకసాగుతోంది. తనవెంట ఎవరో వస్తున్నట్లు అలికిడిగావుంది. చప్పున వెనక్కుతిరిగాడు. ఎవ్వరూ కనిపించలేదు. కాని తననీడ మాత్రం పొడుగ్గానూ, పొట్టిగానూ, తనవెంటవస్తూ నేవుంది. చీకటి వెలుతురు ఒకదాని వెంట ఒకటి, తనను వెంటాడుతున్నట్టున్నాయి, తన మనస్సు నిలకడగాలేదు. అతిచంచలంగావుంది. ఎటెటో పరుగెత్తుకుని పోతోంది.

నేనా, యింకా గురుమూర్తిదగ్గరకు వెళ్లను. వాణ్ణి అప్పడగటమా! వాడి బతుకెంత! వాడి తాహతెంత! నా అంతటి వాడు, అతని దగ్గరకు వెళ్లటమంటేనే తలతీసేసినట్లయింది. ఇంతకీ అతనొక ఉద్యోగస్థుడు. నలుగుర్లోనూ తలయెత్తుకునితిరగగలవాడు. అతని భార్యాబిడ్డలు, ఇల్లూవాకిలి, చూసిన వాళ్లెవ్వరూ కూడా, అతన్ని ఆడిపోసుకోరు. ఆ అదృష్టం తనకులేదు.

అబ్బ! ఎంతబాధ. ఇతరులమీద ఆధారపడివుండటం ఎంతకష్టం! నే నెవరిని? నా విలువయెంత! ఇహ నేను ఉపన్యాసాలు యివ్వలేను ... ఆనందరావు పూర్తిగా అలసిపోయాడు. ఒక్క క్షణం నిలబడ్డాడోలేదో, అప్పుడే, ఓ బిచ్చగత్తె వచ్చి, 'అయ్యా కాస్త, ధర్మంచెయ్యి బాబు. పొద్దున్నుంచి అన్నంలేదు... ఆకలి అవుతోంది...' అంటూ అతిదీనంగా అడుగుతోంది.

ఆనందరావు త్రుళ్లిపడ్డాడు. శారద ఏడుపు వినిపించింది. బాబు ఘోష వినిపించింది. మనస్సు విలవిలలాడింది. తన మనస్సులో తళుక్కుమని మెరిసిన ఆలోచన గరీబీహటావ్, దానిమీదే తాను ఉపన్యాసం యివ్వదలుచుకుంది కూడా. ఈ బీదరికం, చేత్తో తీసేస్తేపోయేదికాదు. ఉపన్యాసాలుయిస్తే అంతకంటేపోదు. అసలు ఆ పేదరికం అనేది ఎక్కడుంది! ఆ గరీబీ ఎక్కడోలేదు ఇక్కడవుంది. నాలోనే వుంది. నా అజ్ఞానంలోవుంది. నా సోమరితనంలోవుంది. నా అసమర్థతలో వుంది...శారదా, నువ్వానాడు వేసిన ప్రశ్నకు సమాధానందొరికింది. నేనూ ఉద్యోగం చెయ్యగలను. నేనూ డబ్బు సంపాదించగలను. ఇదుగోవస్తున్నాను ...అంటూ ఆనందరావు గబగబ అడుగులు ముందుకువేశాడు. ★